

Sanja Vulić
Zagreb

ČETVRTA PJESNIČKA ZBIRKA STIPE CVITANA

Stipe Cvitan,
Poleti, kalebe

Vlastita naklada – Hrvatsko kulturno društvo Maribor, Lucija, 2014.

Pri prosudbi estetske, umjetničke vrijednosti pojedinoga djela ozbiljna književna kritika primjenjuje (ili bi barem trebala primjenjivati) ista mjerila. Za razliku od književnih znalaca, recepcija književne publike ponajprije ovisi upravo o toj publici, o njezinu ukusu (koji je obično uvjetovan načinom života) i subjektivnoj procjeni. Zato se često događa da djela visoke estetske vrijednosti nemaju veliku popularnost, a neka druga imaju. Kad je riječ o pisanim djelima, pučki pisci nerijetko su vrlo omiljeni, pa tako i pučki pjesnici. Među čitateljskom publikom u Slovenskom primorju (u slovenskom dijelu Istre) vrlo je omiljen pučki pjesnik Stipe Cvitan, koji je svoje stihove rado recitirao svojim prijateljima pri neformalnim prijateljskim druženjima. Jedan od slušača tih stihova bio je i njegov prijatelj Vlado Stančić, koji ga je potaknuo da objavi pjesničku zbirku. Tako je nastala zbirka *Maslina u ledini* (2007.). Nakon objavljivanja te zbirke, pjesme je upoznao veći broj ljudi. Nisu to više bili samo dobri prijatelji i znanci, pa je trebalo pratiti reakcije čitatelja. Budući da je stil pučkoga pjesništva kojim S. Cvitan piše blizak mnogim ljudima, pjesme su lijepo prihvaćene, što ga je ohrabrilo da nastavi s objavljivanjem, pa su tako idućih godina objavljene još dvije zbirke: *Ne odi nider* (2010.) i *Babin pas* (2012.). Koliko je S. Cvitan omiljen i poštovan u kraju u kojem živi najbolje svjedoči činjenica da je 7. veljače 2014., u povodu Prešernova dana, dobio Tartinijevu nagradu Općine Piran, kao priznanje za djelatnost na području

kulture. To ga je priznanje nedvojbeno još više ohrabrilo da sastavi ovu najnoviju, četvrtu zbirku, naslovljenu *Poleti, kalebe*. Ali pjesnik nije zaboravio podršku koju je dobio od V. Stančića kada mu je to bilo potrebno, pa mu je i u ovoj najnovijoj zbirci iz zahvalnosti posvetio jednu svoju pjesmu, koju je naslovio »U pismi smo se našli«. Ljubav prema riječi izgovorenoj, napisanoj, interpretiranoj ovaj je pjesnik baštiniio od svojih roditelja koji su gajili takove sklonosti, premda im svakodnevne obveze, u nastojanju da priskrbe kruh svagdanji za sebe i svoju djecu, nisu dopuštale da tu svoju sklonost razvijaju kako bi željeli. Unatoč tomu otac našega pjesnika, Roko Cvitan, uz svoj je teški posao težaka i ribara pronalazio vremena za glumu u mjesnoj amaterskoj kazališnoj družini. Ljubav prema riječi i umjetnosti bila je jača od umora.

Teme i motivi pjesama u zbirci *Poleti, kalebe*

S. Cvitan je pučki pjesnik, pravi pučki pjesnički tribun, zagovornik trajnih ljudskih vrijednosti. Zbog toga i u četvrtoj zbirci ovoga tribuna iz Tribunja prevladavaju teme i motivi koji su dominirali prethodnim trima zbirkama. Dijelom je tomu nedvojbeno uzrok pjesnikova dob. Što smo stariji postajemo nostalgičniji, češće se sjećamo djetinjstva i rane mladosti, ljudi kojih više nema, sjećamo se mjesta kakova su nekoć bila a više nisu, sjećamo se davno prošlih događaja i ugodaja. Tako se različitim svojim sjećanjima vraća i ovaj pjesnik. Ta ga je nostalgija vjerojatno potaknula da svoju »Uvodnu rič«, u koju je u ovoj knjizi uklopio svoj životopis, napiše na dijalektu, na idiomu temeljenom na tribunjskom mjesnom govoru. Budući da se rodio i odgajao u katoličkoj obitelji koja to nije bila samo deklarativno (kao mnoge današnje), nego je svoju vjeru svakodnevno svjedočila svojim životom, Cvitan je od najranije dobi upijao te kršćanske vrijednosti, koje dominiraju u velikom broju njegovih pjesama u njegovoj četvrtoj zbirci. Neke su od takovih pjesama i prigodnice, kao npr. pjesma »Istra nam je dala blaženog Miroslava«, koja je napisana povodom proglašenja blaženim hrvatskoga svećenika iz Istre Miroslava Bulešića g. 2013. Doduše, pjesma je po svom sadržaju više hvalospjev Istri nego samomu blaženiku, ali nedvojbeno je da nas pjesnik podsjeća kako i novi blaženik pridonosi vrijednosti Istre. Papi Ivanu Pavlu Drugomu posvećena je pjesma »Sveti Ivan Pavao II.«, koja je, kako joj sam naslov kazuje, napisana prigodom Papina proglašenja svetim, i zapravo je simpatična rekapitulacija cjelokupnoga Papina života. U Padovi, na grobu sveca hrvatskoga roda, nastala je pjesma naslovljena »Svetom Leopoldu Mandiću«. U kontekstu prošlih vremena, ali i sadašnjosti, važ-

no mjesto u životu kršćanskih naroda zauzimlju zvona. Ona su simbol njihove opstojnosti na europskom tlu. Simbolika zvona koja oglašavaju sve radosne trenutke u životu naroda i pozivaju na molitvu, ali oglašavaju i smrt i velike opasnosti, bila je motivom mnogih hrvatskih književnika. O teškim trenucima u ljudskom životu govori u ovoj zbirci pjesma naslovljena »Zvon svetoga Mikule«:

*Zvon naš dragi na Mikuli
uvik je pri ruci.*

*Jel u selu kuća gori,
jel nevera poju priti,
njegovi nas od zla branu zvuci!*

*U pridvečerje ka ' se javi tužno
jedva se čuje.
To dušu virnu ispraća
ča u vičnost putuje.*

*Težak na poju motiku
za tren ostavi,
ribar na moru ferma veslati,
kapu skine, na Mikulu pogleda
i sveti zlamen nase stavi.*

Pjesma naslovljena »Ne u more prije Svetog Ante« prisjeća nas donedavno-ga običaja neodlaženja na kupanje prije blagdana sv. Antuna Padovanskoga 13. lipnja, jer more do tada obično nije bilo dovoljno toplo za kupanje, a ponegdje se more na taj dan i blagoslivljalo.

Jedna od stalnih, premda ne i dominantnih tema u ovoga pjesnika su i neostvarene ljubavne čežnje iz mladosti. U ovoj zbirci to je pjesma »Volija san nju«, koja npr. tematski korespondira s pjesmom »Marinerova sudbina« iz pjesnikove prethodne zbirke *Babin pas*.

No nipošto se ne bi moglo reći da su sve pjesme u ovoj zbirci, koje su temeljne na stvarnim nekadašnjim slikama iz života, elegično intonirane. Ima ih i izrazito veselih, napisanih u šaljivu tonu, kao npr. pjesma »Ive i jarac«.

U svijetu kojemu prijete i kojega pomalo osvajaju zagađenja svih vrsta, od zagađenja prirode i zagađenja atmosfere, do duhovnih i moralnih zagađenja, ra-

zvijanje ekološke svijesti jedan je od pokušaja zaštite od suvremene pošasti. Stoga se i u umjetnosti postupno javljaju ekološke teme. U ta se nastojanja pučki pjesnik Cvitan uključio pojedinim pjesmama već u prvim dvjema svojim pjesničkim zbirkama, a iz ove zbirke u tom kontekstu izdvajamo pjesme »Lokva« i »Tribunjska lokva«. Te pjesme aktualiziraju žalosnu činjenicu kako je današnji čovjek bespomoćan ako vodovod ne funkcionira. A ne tako davno ljudi su bili mudri i mjesta su imala posebna spremišta pitke vode. U primorskim krajevima to su među inim bile i različite lokve, pa je tu funkciju imala i Lokva u Tribunju. Danas, na žalost, kako kazuju završni stihovi pjesme »Lokva«,

Nima vode ni kapjice!

U nju sad se otpad baca.

Čudeći se takovu odnosu, pjesnik se na kraju druge pjesme, tj. pjesme »Tribunjska lokva« pita:

jer otkle ćeš,

nego iz lokve,

vodu doniti.

Toj tematskoj skupini pripada i pjesma »Sedmina«, koja je izrazito ekološki angažirana.

Među svezremenske, ali i suvremene teme nedvojbeno pripada i tema o nepravnom položaju žena u društvu i potplaćenosti u odnosu na muškarce kada obavljaju isti posao. Tu je nepravdu Cvitan primijetio još u mladosti, o čem progovara u svojoj pjesmi naslovljenoj »Cvita«:

Žena je na žurnatu odila,

ka muški na redove kopala,

a samo zato jer je ženska,

manje je šoldi dobivala.

Još i danas ta nepravda traje,

...

Hrvati koji žive izvan matične domovine, bilo da su sami iselili ili su potomci nekadašnjih iseljenika, uvijek istinski vole i poštuju zemlju u kojoj žive. Tako i Cvitan istinski voli i poštuje svoju drugu domovinu Sloveniju, pa se svim srcem veselio uspjehu slovenskih športaša na Zimskim olimpijskim igrama u Sočiju. Jednomu od njih u ovoj je zbirci posvetio svoju pjesmu »Olimpijada Soči 2014.«

Stilske i jezične značajke pjesničke zbirke *Poleti, kalebe*

U ovoj se zbirci, znatno više nego u prethodnim Cvitanovim zbirkama, osjeća utjecaj tekstova estradnih pjesama, što je prepoznatljivo već u naslovu same zbirke, koji podsjeća na poznatu pjesmu Olivera Dragojevića. Utjecaji različitih estradnih pjesama osobito su izraženi u pjesmi »Bili kaleb« te u pjesmama »Tomina intrada« i »Dido moj«. Pjesma »Zemja čeka« prava je suvremena folk pjesma i nedvojbeno jedna od manje kvalitetnih pjesama u zbirci.

U svim dosadašnjim Cvitanovim pjesničkim zbirkama nalazimo i pjesme napisane u stilu izvornih narodnih pjesmama, pa je tako i u ovoj zbirci. Osobito je taj stil prepoznatljiv u pojedinim stihovima, pa i u samom naslovu pjesme »Pojen projtj je milina«, koji je u duhu tradicionalnoga osmeračkoga stiha. Izrazito u stilu narodne pjesme napisana je pjesma »Garoful i mala«. U toj pjesmi čak nalazimo narodnu stilsku figuru poznatu pod nazivom slavenska antiteza, u kojoj se upitnoj tezi, koja na tribunjskom govoru glasi *je li – joli* suprotstavlja antitetički odgovor *nije – niti*, iza čega slijedi potvrdni odgovor na upitnu tezu:

*Je li cvitak uvenija
joli vitar ga odnija?*

*Nije cvitak uvenija
niti vitar ga odnija.*

Diva ga je u čašu vode dala.

Stilu narodne pjesme još više pridonosi činjenica što su prva četiri navedena stiha simetrični osmerci.

U bitnim se jezičnim značajkama ova zbirka ne razlikuje od prethodnih, jer je opet riječ o dijalekatnoj pjesničkoj zbirci temeljenoj na tribunjskom mjesnom govoru. Ovom prigodom iz toga dijalekatnoga izričaja izdvajamo samo imenicu *trišanj* u muškom rodu, koja se rabi u značenju trešnja, npr. u stihovima *crveni plodovi uzrijali, / svaki trišanj visi* (u pjesmi »Stric i trišanj«). Utjecaj normiranoga hrvatskoga književnoga jezika na dijalekatni idiom, može se zamijetiti u svim Cvitanovim pjesničkim zbirkama, pa tako i u ovoj. Za ilustraciju navodim riječ *dječak* iz pjesme »Slika, ka mi dušu liči«.

U ovoj zbirci, kao i u zbirci *Babin pas*, znatno je manje slovenizama nego u zbirci *Ne odi nider*. Uglavnom je riječ o nekoliko ustaljenih slovenizama u Cvitanovu pjesničkom jeziku, koje susrećemo i u prethodnim zbirkama. Zanimljivo je da su ti slovenizmi nerijetko uporabljeni u pjesmama koje se odnose na život u

njegovoj novoj domovini. Tako npr. u već spomenutoj pjesmi »Olimpijada Soči 2014.« rabi izraz *zdravljica doni* u značenju 'zdravica se ori'. Glagol *doneti*, prez. 3. os. jd. *doni*, u značenju 'oriti se', prez. 3. os. jd. 'ori se, odzvanja', stari je germanizam u slovenskom jeziku. Isti je glagol, u istom prezentskom obliku upora-bljen i u pjesmi »U spomen Tartiniju«, u stihovima *Na pijaci maestrova vijolina / u sutonu sunca doni*. (Već je u zbirci *Babin pas* Cvitan uporabio prezentski oblik svršenoga prefigiranoga glagola *zadoneti*, prez. 3. os. jd. *zadoni*.) U pjesmi »U spomen Tartiniju« slovenizam je i glagol *odmivati* (prema slov. *odmévati*) u značenju 'odjekivati, širiti se jekom'. U ovoj ga pjesmi nalazimo u završnom stihu, u prezentskom obliku za 3. os. jd., koji glasi *odmiva: još danas sviton odmiva* 'još danas svijetom odjekuje'. Cvitan je slovenski glagol *odmévati* spontano ikavizirao jer je tribunjski govor ikavski. Ikavizirajući ga, usvojio ga je u svom pjesničkom jeziku kao da pripada njegovu rodnomu govoru, pa ga u ovoj zbirci razmjerno često rabi, npr. u pjesmi »Grom« u obliku za 3. os. mn. u sintagmi *muklo odmivaju* 'muklo ječe, odjekuju', u pjesmi »Božićni bor« u obliku za 3. os. jd. u sintagmi *ulicon odmiva* 'ulicom odjekuje', u pjesmi »Dičja molitva na Šaredu« u sintagmi *u noć odmiva* 'u noć odjekuje'. Taj je ikavizirani slovenizam Cvitan rabio i u zbirci *Ne odi nider*. S jezičnoga je aspekta zanimljiva i uporaba imenice muškoga roda *vran* u značenju 'gavran'. Nalazimo ga u sintagmi *crni vrani* u pjesmi »Tice«. Riječ *vran* u značenju 'gavran' rabi se i u slovenskom jeziku, ali i u pojedinim govorima čakavskoga ikavskoga dijalekta, kojemu pripada i tribunjski govor.

I ovaj mali broj izdvojenih jezičnih primjera iz pjesama u zbirci *Poleti, kalebe* pokazuju da su pjesme Stipe Cvitana nedvojbeno zanimljive u okviru istraživanja jezika Hrvata u dijaspori.